

Sosiaaliturvakomitean kokous 1.10.2025

Lasten ja lapsiperheiden sosiaaliturva

Parlamentaarinen komitea
Parlamentarisk kommitté

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Pöytäryhmät (muutokset mahdollisia)

PÖYTÄ 1:

Susan Kuivalainen
Vesa Rantahalvari
Pirjo Väänänen
Ellen Vogt
Kimmo Ruth
Pirjo Moilanen

PÖYTÄ 2:

Lasse Lehtonen
Jarno Turunen
Minna Ahtiainen
Harri Hellstén
Maria Salenius
Sari Kokko
Ulla Hämäläinen

PÖYTÄ 3:

Eeva Nykänen
Patrik Tötterman
Katri Ojala
Anne Perälahti
Titta Hiltunen
Eveliina Pöyhönen
Virpi Hiltunen

Lisäksi kansanedustajajäsenet ja komitean puheenjohtajisto

Ohjelma

10.30–11.00	Kevyt lounas
11.00–11.10	Kokouksen avaus, edellisen kokouksen pöytäkirjan hyväksyminen
11.10–11.40	Tilannekatsaus komitean alustaviin linjauksiin ja ehdotuksiin
11.40–12.00	Komitean linjaukset ja ehdotukset loppumietintöön lasten ja lapsiperheiden sosiaaliturvasta • Kokouksen tavoitteet • Lasten ja lapsiperheiden sosiaaliturva, Annika Juurikko, STM
12.00–12.30	Työskentelyosuus 1: Lasten ja lapsiperheiden sosiaaliturvan tavoitteet
12.30–12.40	Tauko
12.40–13.30	Työskentelyosuus 2: Lapsilisän kehittäminen
13.30–13.50	Työskentelyn yhteenveto ja keskustelu
13.50–14.00	Tiedoksi ja kokouksen päätös

Tilannekatsaus komitean alustaviin linjauksiin ja ehdotuksiin

Liite 3

1. luonnos komitean linjauksista ja ehdotuksista loppumietintöön

Luonnoksessa käsitellään komiteassa tähän mennessä läpikäytyjä toimeksiannon mukaisia aihekokonaisuuksia:

- etuuksien ja palvelujen vastaavuus ihmisten elämäntilanteisiin
- etuuksiin liittyvät velvoitteet
- sosiaaliturvan tason arviointi
- etuuksien yhdistelmät
- perusturvan ja viimesijaisen turvan suhde ja asema sosiaaliturvajärjestelmässä.

Alustavien linjausten ja ehdotusten taustalla komiteassa käyty keskustelu.

Luonnostekstiä työstetty kansanedustajajäsenten kokouksissa syksyllä 2024 ja keväällä 2025.

- Ensimmäinen luonnos lähetetty tiedoksi koko komitealle 18.6.2025.
- Luonnosta editoitu komitean sihteeristössä rakenteen, toiston ja terminologian osalta. Päivitetty versio tämän kokouksen liitemateriaalina (liite 3).

Sisällysluettelo

1. Johdanto	3
2. Suomen sosiaaliturvan erityispiirteet ja ongelmakohdat	5
3 Sosiaaliturvakomitean linjaukset sosiaaliturvan uudistamiseksi	7
3.1 Sosiaalivakuutuksen etuudet	7
Lakisääteinen kattava sosiaalivakuutus	7
Sosiaalivakuutuksen etuuksien vastaavuus ihmisten elämäntilanteisiin	7
Toimintakyvyn, työkyvyn ja osaamisen haasteet	8
Olemassa olevan työkyvyn tunnistaminen	9
Sosiaalivakuutuksen etuuksiin liittyvät velvoitteet yksilöille, viranomaisille ja työnantajille	9
Velvoitteiden vaikuttavuus ja suhde käytettävissä oleviin resursseihin	11
3.2 Ansio- ja perusturvan, asumistuen sekä viimesijaisen turvan tasot ja suhde toisiinsa	11
Sosiaaliturvan taso ja sen arviointi	11
Sosiaalivakuutuksen ansio- ja perusturvan ja viimesijaisen turvan suhde	12
Etuuksien samanaikainen saaminen	12
Työnteon kannusteet	12
3.3 Viimesijainen turva	13
Toimeentulotuen kehittäminen	13
3.4 Asumisen tukemisen eri vaihtoehdot	13
Asumisen tukemisen tavoitteet	13
Asumistukien kehittäminen	14
3.5 Nuorten sosiaaliturva	15
3.6 Lasten ja lapsiperheiden sosiaaliturva	15
3.7 Sosiaaliturvauudistuksen vaiheittaisuus	15
4. Sosiaaliturvakomitean ehdotukset tuleville hallituksille	15

Seuraavat askeleet

- Luonnosta täydennetään muodostamalla alustavat linjaukset ja ehdotukset:
 - Lasten ja lapsiperheiden sosiaaliturvan kehittämiseksi.
 - Nuorten sosiaaliturvan kehittämiseksi.
- Alustavia linjauksia ja ehdotuksia tarkennetaan, jatkotyöstetään ja viimeistellään vuonna 2026.
 - Kirjallinen kommentointi koko komitealle keväällä 2026.
 - Valmis loppumietintö vuoden 2026 lopussa. Pysyvillä asiantuntijoilla on mahdollisuus jättää lausunto loppumietinnön liitteeksi.

Komitean linjaukset ja ehdotukset loppumietintöön lasten ja lapsiperheiden sosiaaliturvasta

Parlamentaarinen komitea
Parlamentarisk kommitté

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Komitean tehtävä ja tavoite tänään

- Komitean tehtävänä toimeksiannon mukaisesti
 1. tarkastella etuuksien ja tukien yksilökohtaisuutta ja perhe- ja ruokakuntakohtaisuutta, elatusvelvollisuuksia ja elatusolettamia sekä vuoroasuvien ja muiden kahdessa kodissa asuvien lasten perheiden ja yksinhuoltajien sosiaaliturvaa, sekä
 2. tehdä ehdotukset perheiden sosiaaliturvan kehittämiseksi.
- Tässä kokouksessa tavoitteena
 - **tuottaa näkemyksiä** komitean linjausten ja ehdotusten pohjaksi erityisesti **lapsilisäjärjestelmän tavoitteista ja kehittämisen suunnista.**

Lasten ja lapsiperheiden sosiaalityrva

Annika Juurikko, hallitussihteri, STM

Parlamentaarinen komitea
Parlamentarisk kommitté

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Lapsiperheet tilastoissa

- Perheissä yhteensä n. 980 000 alaikäistä lasta (2024).
- Yhteensä n. 550 000 lapsiperhettä (2024),
 - joista 55 % oli avioparin/rekisteröidyn parin perheitä ja 21 % avoparin perheitä. Kaikista lapsiperheistä 8 % oli uusperheitä.
 - Yhden aikuisen ja lapsen/lasten kotitalouksia oli 24 % (lapsi voi olla kirjoilla vain yhdessä kotitaloudessa). Näistä suurin osa oli äidin ja lapsen/lasten muodostamia kotitalouksia.
 - Lasten asuminen kahdessa kodissa yleistynyt. Noin 160 000 lasta viettää säännöllisesti aikaa etävanhempansa luona.
- Syntyvyys on laskenut yli 10 vuotta. Vuonna 2024 Suomessa syntyi 43 711 lasta, kun vuoteen 2010 asti lapsia syntyi yli 60 000 vuodessa.

Vanhemman elatusvastuu

Laki lapsen elatuksesta (704/1975)

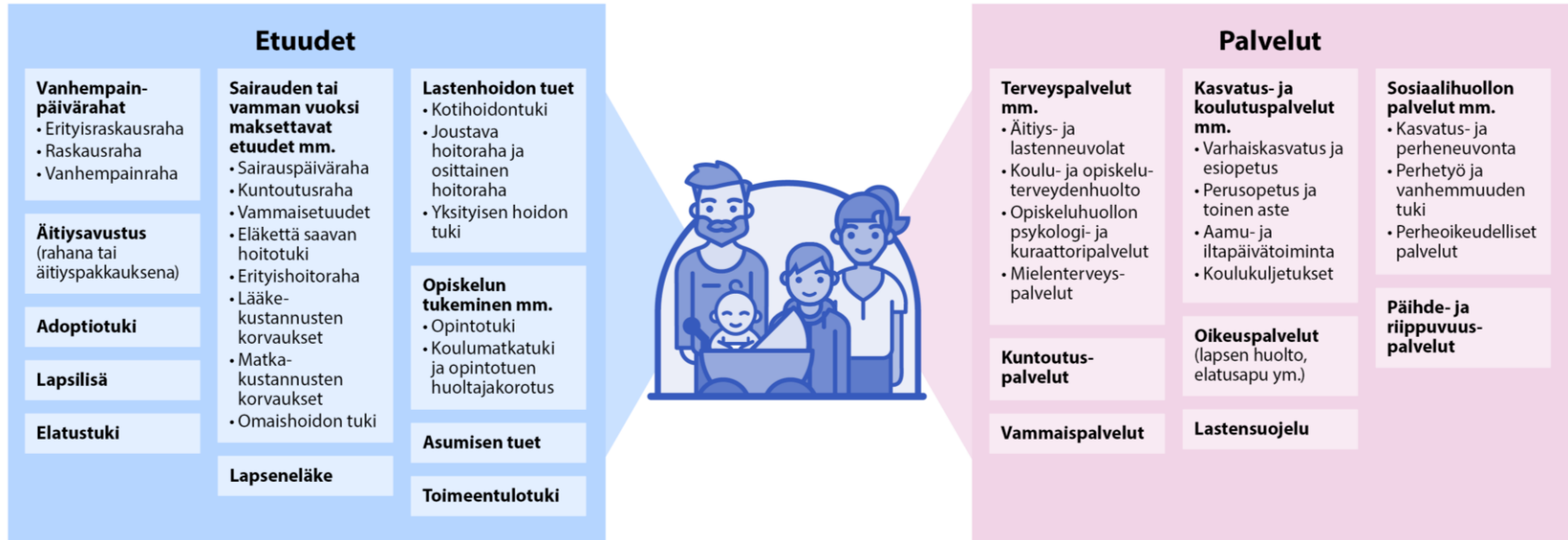
- Lapsella on oikeus riittävään elatukseen.
 - Lapsen kehitystason mukaisten aineellisten ja henkisten tarpeiden tyydyttäminen, lapsen tarvitsema hoito ja koulutus sekä tästä aiheutuvat kustannukset.
- *Vanhemmat* vastaavat lapsen elatuksesta kykynsä mukaan.
 - Elatuskykyä arvioitaessa otetaan huomioon vanhempien ikä, työkyky ja mahdollisuus osallistua ansiotyöhön, käytettävissä olevien varojen määrä sekä vanhempien lakiin perustuva muu elatusvastuu.
 - Vanhemman elatusvastuu ei perustu huoltajuuteen.
- Lapsen oikeus saada elatusta vanhemmiltaan päättyy, kun hän täyttää 18 vuotta.

Lapsen huolto, asuminen ja/tai tapaamisoikeus

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983 ja 190/2019)

- Vuoden 2019 laajan uudistuksen tavoitteena oli saattaa laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta ajan tasalle vastaamaan yhteiskunnassa tapahtuneita muutoksia ja oikeuskäytäntöä.
- Lapsen ja vanhemman suhde vanhempien asuessa erillään:
 - Vanhemmat voivat sopia lapsen asumisesta vain toisen vanhemman luona, (laajastakin) tapaamisoikeudesta, tai vuoroasumisesta. Vuoroasumisena pidetään lain esitöiden mukaan järjestelyä, jossa lapsi asuu toisen vanhempansa luona vähintään 40 % ajasta.
 - Asumis- ja tapaamisratkaisut eivät ole riippuvaisia huoltomuodosta. Ratkaisuja tehtäessä on selvitettävä ja huomioitava lapsen mielipide, hänen tarpeensa, vanhempien asuinpaikkojen välinen etäisyys ym.
 - Sopimus huollosta, elatuksesta, tapaamisista/asumisesta voidaan vahvistaa hyvinvointialueen perheoikeudellisissa palveluissa tai tuomioistuimessa (käräjäoikeus). Jos sopimukseen ei päästä, voidaan hakea käräjäoikeuden tuomio.

Etuus- ja palvelujärjestelmä tukee vanhemman elatus- ja huolenpitovastuuta monin eri tavoin

Lasten huomioiminen sosiaaliturvassa on epäjohtonmukaista

- Kansainvälisesti tarkastellen lapsiperheiden sosiaaliturva on Suomessa kattava.
- Eri etuuksissa kuitenkin erilaisia saantikriteereitä ja etuuksissa päällekkäisyyttä, taustalla erilaisia osittaisuudistuksia sekä niissä vallinneita poliittisia tavoitteita (mm. toimeentulon turvaaminen, syntyvyyden tukeminen, pienituloisuuden vähentäminen, lapsen oppivelvollisuuden pituutta koskenut sääntely, verovähennysten poistumisen kompensoiminen lapsilisien kautta tms.).
- Sosiaaliturvajärjestelmä ei riittävästi tunnista lapsen perhesuhteiden monimuotoistumista.
 - Uudistettu vanhemmuus- ja huoltolainsäädäntö tunnistaa monimuotoiset perhesuhteet. Etuusjärjestelmä ei ole seurannut näitä muutoksia.
 - Köyhyysriskin tunnistaminen monimuotoisissa perhesuhteissa – käsitteissä ja kohdennuksessa on epäjohtonmukaisuutta. Kenestä puhutaan, kun puhutaan yksinhuoltajista?
 - Järjestelmällä yhteyksiä perheoikeudelliseen palvelujärjestelmään ja sen toimivuuteen (miten varmistetaan lapsen edun ja tarpeiden mukaiset, ajantasaiset sopimukset/tuomiot lapsen elatuksesta, asumisesta, tapaamisista, huollosta).

Komitean välimietinnön ehdotukset

- Lapsilisäjärjestelmän kehittäminen.
 - Perustetaan työryhmä lapsilisän uudistamiseksi. Työryhmä selvittää sisaruskorotuksia sekä mahdollisuutta ikäkohtaisen portaikon käyttöönottoon ja lapsilisän maksamiseen 18 ikävuoteen saakka huomioiden samalla vaikutukset opintotukijärjestelmään niin, etteivät muutokset heikennä alle 18-vuotiaiden lasten opiskelumahdollisuuksia. Selvitetään lapsilisän jakamista kahdelle vanhemmalle. Pohditaan erilaisten korotusten roolia ja tuen tasoa lapsilisäjärjestelmässä (yksinhuoltajakorotus, sisaruskorotus), huomioiden pienituloisten lapsiperheiden tilanteet ja tuen tarve.
- Lapsiköyhyysriskin ehkäiseminen ja vähentäminen.
 - Teetetään selvitys, jossa kartoitetaan etuusjärjestelmän toimivuutta pienituloisten ja köyhyysriskissä olevien lapsiperheiden näkökulmasta.
- Lapsen hoidon ja ansiotyön yhteensovittamisen tukeminen.
 - Käynnistetään lastenhoidon tukien järjestelmän uudistus huomioiden lapsen etu, perheiden valinnanvapaus sekä uudistuksen yhteys varhaiskasvatuksen palveluihin ja lasten varhaiskasvatusoikeuden toteutumiseen.

Lapsilisän tavoite, rakenne ja tasot

 Lapsilisä yhdestä lapsesta 94,88 e/kk	
Toisesta lapsesta 104,84 e/kk	Kolmannesta lapsesta 133,79 e/kk
Neljännestä lapsesta 173,24 e/kk	Viidennestä ja jokaisesta seuraavasta lapsesta 192,69 e/kk

- Universaali, veroton, tuloista riippumaton lapsikohtainen ”kulukorvaus”. Ei sidottu indeksiin.
- Maksetaan alle 17-vuotiaista lapsista.
- Alle 3-vuotiaasta lapsesta maksettavaa lapsilisää korotetaan **26 e/kk**.
- Yksinhuoltajakorotuksen saa jokaisesta lapsesta, josta vanhempi saa lapsilisää. Yksinhuoltajakorotus on **73,30 e/kk**.

Lähde: Kela

Sisarus- ja yksinhuoltajakorotus

- Sisaruskorotukseen vaikuttavat ne lapset, joista henkilöllä on oikeus saada lapsilisää. Korotukset voidaan laskea vain silloin, kun kaikki lapsilisät myönnetään samalle henkilölle.
- Yksinhuoltajakorotus: maksetaan lapsen asuintalouteen, mutta ei vanhemman ollessa avio- tai avoliitossa. Maksetaan, jos henkilö muuttanut puolisosta erilleen yhteiselämän lopettamisen vuoksi. Korotuksen saa, vaikka vanhemmilla olisi yhteishuoltajuus.

Lapsilisän taustaa

- Lapsilisäjärjestelmää edelsi perhepalkkausjärjestelmä ja suurperheiden tukeminen perhelisällä.
- Lapsilisäjärjestelmän luominen lapsilisälailla v. 1948. Tämän jälkeen järjestelmää kehitetty mm.:
 - Vuosina 1960–1974: tulosidonnainen erityislapsilisä yksinhuoltajaperheiden lapsille sekä sairaille ja vammaisille lapsille. Korvautui perhe-eläkettä, lapsen hoitotukea ja elatustukea koskevilla järjestelmillä.
 - 1973–1993 alle kolmevuotiaasta lapsesta korotettu lapsilisä.
 - Vuoden 1993 perhetukiuudistus: Luovuttiin alle kolmevuotiaalle maksettavasta korotuksesta, 16-vuotiaat tulivat lapsilisän piiriin. Poistettiin ansiotulon kunnallisverotuksen lapsivähennys ja yksinhuoltajavähennys sekä valtionverotuksen lapsenhoitovähennys, korotettiin samalla lapsilisiä.
 - Lapsilisät sidottiin indeksiin v. 2011, ja irrotettiin siitä v. 2016.
 - Korotus alle kolmevuotiaalle lapsille v. 2024.

Lapsilisäjärjestelmän tunnistetut haasteet

Lapsilisäjärjestelmää ei ole kattavammin uudistettu eikä sen suhdetta muuhun etuusjärjestelmään tarkasteltu. Järjestelmässä on epäjohtonmukaisuuksia, kuten:

- Lapsilisän maksaminen 17-vuotiaaksi. Vanhemman elatusvelvollisuus ja oppivelvollisuus jatkuvat 18-vuotiaaksi.
- Lapsilisää ei kahden kodin tilanteissa makseta molempiin osoitteisiin. Toisaalta lapsilisä ja mahdollinen yksinhuoltajakorotus huomioidaan elatusavun määrittämisessä.
- Korotusosat noudattelevat tutkimuksissa tunnistettua pienituloisuusriskiä (yhden vanhemman perheet, pikkulapsiperheet, monilapsiset perheet). Toisaalta lapsilisän ollessa tuloista ja varallisuudesta riippumaton eivät korotusosat välttämättä aina kohdennu niitä tarvitseville.
 - Esim. elatustuki on osin päällekkäinen yksinhuoltajakorotuksen kanssa.
- Yksinhuoltaja- ja sisaruskorotukset aiheuttavat haasteita.
 - Yksinhuoltakorotus ei kohdistu lapsen elatuksesta yksin vastaavalle vanhemmalle. Korotuksen saa, vaikka vanhemmilla on yhteishuoltajuus. Toisaalta korotuksen menettää, jos muuttaa esim. uuteen avoliittoon, vaikka uudella kumppanilla ei elatusvelvollisuutta lapseen.
 - Sisaruskorotusten määräytyminen uusperheissä: lapsi voi olla toisessa perheessä 1. ja toisessa 3. lapsi.

Työskentelyosuus 1: Lasten ja lapsiperheiden sosiaaliturvan tavoitteet

Komitean linjaukset ja ehdotukset loppumietintöön lasten ja lapsiperheiden sosiaaliturvasta

Mitä tavoittelemme?

- Mitkä tavoitteet ovat keskeisimmät, **kun lasten ja lapsiperheiden sosiaaliturvaa kehitetään tästä eteenpäin** – laita tärkeysjärjestykseen:
 - Lapsen hyvinvoinnin ja yksilöllisen kasvun tukeminen
 - Vanhempien elatusvelvollisuuden tukeminen
 - Lapsista aiheutuvien kulujen tasaaminen lapsiperheiden ja muiden välillä
 - Toimeentulon turvaaminen lapsen saamisen yhteydessä
 - Lapsiperheköyhyyden vähentäminen/ehkäiseminen
 - Työllisyyden ja koulutustason vahvistaminen
 - Syrjäytymisen ehkäiseminen ja integraation lisääminen
 - Sosiaaliturvajärjestelmän yksinkertaisuus ja selkeys
 - Syntyvyyden tukeminen
 - Jotain muuta
- Avaa Mentimeter osoitteessa menti.com ja syötä koodi 6175 8216 tai käytä ohessa olevaa QR-koodia.

Keskustelu tavoitteista

- Keskustelu pienryhmissä tulosten pohjalta.
 - Mitä tulokset meille kertovat?
 - Miksi kyseiset vastaukset korostuvat ja millä perustein?

Tavoitteet lapsilisän kehittämiseksi

- Lapsilisäjärjestelmä on perustettu tukemaan vanhemman elatusvastuuta.
- Mitkä tavoitteet ovat keskeisimmät, **kun lapsilisäjärjestelmää kehitetään tästä eteenpäin** – laita tavoitteet tärkeysjärjestykseen.
- Vastaa jatkamalla Mentimeterin käyttöä.
Avaa osoitteessa menti.com ja syötä koodi 6175 8216 tai käytä ohessa olevaa QR-koodia.

Tauko

Parlamentaarinen komitea
Parlamentarisk kommitté

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Työskentelyosuus 2: Lapsilisän kehittäminen

Komitean linjaukset ja ehdotukset loppumietintöön lasten ja lapsiperheiden sosiaaliturvasta

Parlamentaarinen komitea
Parlamentarisk kommitté

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Lapsilisän vaihtoehtoiset kehityssuunnat

- Peilaten alustukseen sekä lapsilisäjärjestelmän kehittämisen tavoitteisiin (työskentelyosuus 1).
- Keskustellaan ryhmissä, miltä lapsilisäjärjestelmän tulisi näyttää vuonna 2040 ja mikä on sen suhde muuhun etuusjärjestelmään.
 - Aikaa noin 40 min.
 - Kirjataan ryhmän visio ja näkemys.
 - Jos ryhmässä on eri näkemyksiä, kirjataan ylös vaihtoehtoisia malleja tai kehityssuuntia.
- Yhteinen purku ja keskustelu.

Lapsilisäjärjestelmä 2040

Mitä lapsilisäjärjestelmällä 2040
tavoitellaan?

TYÖNTÖ

Nykyhetken työntö

Alhainen syntyvyys
Lasten määrän väheneminen
Perhemuotojen moninaistuminen
Talous- ja työllisyyskehitys
jne.

IMU

Tulevaisuuden imu

Tavoiteltava tulevaisuus
Uudistamisen tavoitteet ja visio

**Mahdollinen
tulevaisuus**

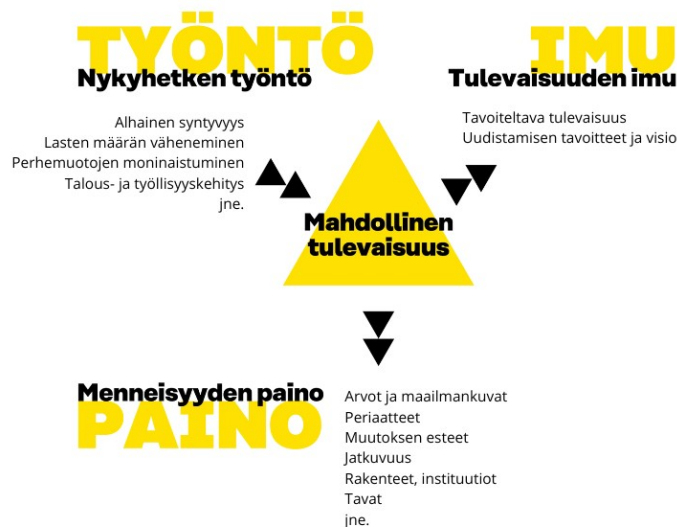
Onko jotain, mikä tässä ajassa
ei ole enää perusteltua?
Mistä tulee luopua?

Mikä on hyvää ja mitä
halutaan säilyttää?

Menneisyyden paino
PAINO

Arvot ja maailmankuvat
Periaatteet
Muutoksen esteet
Jatkuvuus
Rakenteet, instituutiot
Tavat
jne.

Lapsilisäjärjestelmä 2040

Mitä lapsilisäjärjestelmällä 2040 tavoitellaan?

- Minkä ikäisistä lapsista lapsilisää maksetaan?
- Sisältyykö lapsilisään korotuksia tai tasoeroja ja jos kyllä, niin mitä ja millä perusteella?
- Miten lapsilisäjärjestelmä toimii perheissä, joissa vanhemmat asuvat eri osoitteissa?
- Mikä on lapsilisäjärjestelmän rooli suhteessa muuhun etuusjärjestelmään?

Tiedoksi

Parlamentaarinen komitea
Parlamentarisk kommitté

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Syksyn kokoukset

-
- 9.9.2025 kansanedustajajäsenten kokous
Linjauksen pohjustus: Lasten ja lapsiperheiden sosiaaliturva
 - 1.10.2025 sosiaaliturvakomitean kokous**
1. luonnos loppumietinnön alustavista ehdotuksista ja linjauksista
Linjauksen pohjustus: Lasten ja lapsiperheiden sosiaaliturva
 - 21.10.2025 kansanedustajajäsenten kokous
Linjauksen työstäminen: Lasten ja lapsiperheiden sosiaaliturva
 - 11.11.2025 kansanedustajajäsenten kokous
Linjauksen pohjustus: Elatusvelvollisuudet, asumisen tukeminen ja kannusteet
 - 3.12.2025 sosiaaliturvakomitean kokous**
Linjauksen pohjustus: Elatusvelvollisuudet, asumisen tukeminen ja kannusteet
 - 9.12.2025 kansanedustajajäsenten kokous
Linjauksen työstäminen: Elatusvelvollisuudet, asumisen tukeminen ja kannusteet

Kiitos!

Parlamentaarinen komitea
Parlamentarisk kommitté

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Liitteet

Taustamateriaali

Parlamentaarinen komitea
Parlamentarisk kommitté

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Sisältö

YK:n lapsen
oikeuksien
sopimus

Uudistettu
Euroopan
sosiaalinen
peruskirja

Oikeus
sosiaaliturvaan
(PL 19 §)
+
Yhdenvertaisuus
(PL 6 §)

YK:n lapsen oikeuksien sopimus

- Lapsen oikeus sosiaaliturvaan (26 artikla)

"1. Sopimusvaltiot tunnustavat jokaisen lapsen oikeuden nauttia sosiaaliturvasta, mukaan luettuna sosiaalivakuutus, ja ryhtyvät välttämättömiin toimiin tämän oikeuden täydeksi toteuttamiseksi kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti.

2. Näitä etuuksia myönnettäessä olisi tarvittaessa otettava huomioon lapsen ja hänen elatuksestaan vastuussa olevien henkilöiden varallisuus ja olosuhteet, kuten myös muut lapsen esittämään tai hänen puolestaan esitettyyn hakemukseen vaikuttavat seikat."

- YK:n lapsen oikeuksien komitea on suosittanut, että Suomi:
 - ei kohdistaisi sosiaaliturvaleikkauksia köyhyyden ja syrjäytymisen vaarassa oleviin lapsiin, ja
 - varmistaisi kaikille lapsille riittävän elintason esimerkiksi kohentamalla haavoittuvassa asemassa olevien lasten sosiaaliturvaetuuksia (CRC/C/FIN/CO/5–6, 2.6.2023).

Uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan lapsia ja perheitä koskevat tavoitenormit

12. Kaikilla työntekijöillä ja heidän *huollettavillaan* on oikeus sosiaaliturvaan.

13. *Jokaisella [ml. lapsella]*, jolla ei ole riittäviä tuloja tai varoja, on oikeus sosiaaliavustukseen ja lääkekinnälliseen apuun.

16. Yhteiskunnan perusyksikkönä *perheellä* on oikeus asianmukaiseen sosiaaliseen, oikeudelliseen ja taloudelliseen suojeluun sen täysipainoisen kehityksen turvaamiseksi.

17. *Lapsilla ja nuorilla* on oikeus asianmukaiseen sosiaaliseen, oikeudelliseen ja taloudelliseen suojeluun.

30. *Jokaisella [ml. lapsella]* on oikeus suojeluun köyhyyttä ja sosiaalista syrjäytymistä vastaan.

31. *Jokaisella [ml. lapsella]* on oikeus asuntoon.

Oikeus sosiaaliturvaan (PL 19 §)

”Jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon.

Lailla taataan jokaiselle oikeus perustoimeentulon turvaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen perusteella.

Julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä. Julkisen vallan on myös tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu.

Julkisen vallan tehtävänä on edistää jokaisen oikeutta asuntoon ja tukea asumisen omatoimista järjestämistä.”

- 1) Lapsella on oikeus **välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon**, jos ihmisarvoisen elämän edellyttämä turva ei hänelle järjesty ensisijaisin keinoin (esim. huoltajien elatusvelvollisuus, ensisijaiset etuudet). (PL 19.1 §)
- 2) **Perustoimeentulon turvaan** on oikeus lapsen syntymän perusteella (vanhemmille/huoltajille) sekä huoltajan menetyksen perusteella (leskelle/lapselle). (PL 19.2 §)
- 3) Julkisen vallan tehtävänä on tukea, tarvittaessa myös aineellisesti, perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia **turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu**. (PL 19.3 §)
- 4) Julkisen vallan velvoite edistää jokaisen **oikeutta asuntoon** on erityisen merkityksellinen lapselle ja hänen perheelleen. (PL 19.4 §)

Yhdenvertaisuus (PL 6 §)

” Ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä.

Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan ... iän... tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. [--]”

- Lasten tulee olla yhdenvertaisessa asemassa, myös keskenään.
- Lapsia koskevat ikärajat (sosiaalilainsäädännössä sinällään tavanomaiset) ja muut erottelut on perusteltava perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävällä tavalla.
- Lapsilla on tarve erityiselle suojelulle ja huolenpidolle. Lasten positiivinen erityiskohtelu on perusoikeusjärjestelmän kannalta sinänsä hyväksyttävää.

Juridisista käsitteistä: vanhemmuus, lapsen huolto, tapaamisoikeus ja asuminen

- **Vanhemmuus:** Lapsen synnyttänyt (ts. äiti) on aina lapsen vanhempi. Jos äiti on miehen kanssa avioliitossa, kun lapsi syntyy, on aviomies automaattisesti lapsen vanhempi, eikä erillistä isyyden tunnustamista tarvita (vanhemmuusolettama). Muissa tapauksissa toisen vanhemman vanhemmuus täytyy tunnustaa ja vahvistaa.
- **Lapsen huolto:** Huoltaja päättää lapsen kannalta merkittävistä asioista kuten lapsen asuinpaikasta, päivähoidosta, koulusta, terveydenhuollosta, nimestä, passista, uskonnosta jne. Jos huoltajia on kaksi, he päättävät näistä yhdessä. Yksinhuoltaja päättää yksin em. asioista.
- **Lapsen asuminen, kun vanhemmat asuvat eri osoitteissa:** Lapsi voidaan merkitä asuvaksi ("kirjoille") vain toisen vanhemman luokse. Asuinosoite merkitään väestötietojärjestelmään.
 - Jos lapsi asuu vain toisen vanhemman luona, hänelle voidaan lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (jälj. LHL) nojalla vahvistaa **tapaamisoikeus** toiseen vanhempaansa. Tapaamisoikeus voi olla hyvin laaja. Lapsen **vuoroasumiseksi** katsotaan LHL:n esitöiden mukaan tilanne, jossa lapsi asuu toisen vanhemman luona vähintään 40 prosenttia ajasta. Vuoroasumisesta voidaan tehdä merkintä väestötietojärjestelmään.

Juridisista käsitteistä: lapsen oikeus riittävään elatukseen

- **Lapsella on oikeus riittävään, tarpeenmukaiseen elatukseen. Elatusvelvollisuus on sidoksissa vanhemmuuteen:** vanhemmat vastaavat yhdessä ja kykynsä mukaan lapsensa elatuksesta.
 - Vaikka vanhempi ei olisi huoltaja tai ei pitäisi yhteyttä lapseen, elatusvelvollisuus säilyy.
- **Elatusapu** on rahasuoritus, jolla lapsen vanhempi osallistuu lapsen elatuksesta aiheutuviin kustannuksiin. Se vahvistetaan yleensä vanhempien erillään asuessa.
 - **Elatusavun määrä** määräytyy tapauskohtaisesti, lähtökohtana lapsen yksilöllinen tarve ja vanhempien elatuskyvyt. Elatusapu on täytöntöönpanokelpoinen (ulosmittauskelpoinen), kun se on viranomaisen vahvistama. Toinen vanhempi maksaa elatusavun yleensä kuukausittain sille vanhemmalle, jonka luona lapsi kirjoilla. Lapsen vuoroasuessa elatusapu voidaan vahvistaa kumman tahansa vanhemman maksettavaksi. Elatusavun määrää voidaan myöhemmin vaatia muutettavaksi olennaisesti muuttuneiden olosuhteiden perusteella.
- Em. oikeuksista ja velvollisuuksista säädetään lapsen elatuksesta annetussa laissa (704/1975).

Lasten ja lapsiperheiden sosiaaliturvasta 1/2

- Lapsilisää maksetaan alle 17-vuotiaista lapsista. Lapsilisä on universaali, verovapaa ja tuloista riippumaton. Lapsilisän määrä kasvaa lapsiluvun mukaan. Määrään vaikuttavat ne alle 17-vuotiaat lapset, joista on oikeus saada lapsilisää. Lapsilisään on mahdollista saada yksinhuoltajakorotus sekä korotus alle 3-vuotiaasta lapsesta.
- Vanhempainpäivärahat turvaavat toimeentuloa raskauden ja lapsen saamisen yhteydessä.
- Äitiysavustuksen tarkoituksena on raskaana olevan ja lapsen terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen. Kansainvälisiin adoptioihin maksetaan adoptiotukea. Molemmat ovat verovapaita.
- Lastenhoidon tuet (kotihoidon tuki, yksityisen hoidon tuki, joustava hoitoraha) turvaavat lasten hoitoa pikkulapsiaikana, osittainen hoitoraha lapsen koulun aloitusta.
- Opintotueessa huoltajakorotus alle 18 v. lapsesta. Eläkkeissä lapsikorotus alle 16 v. lapsesta.

Lasten ja lapsiperheiden sosiaaliturvasta 2/2

- Elatustukeen on oikeus lapsella, jolla ei ole toista vahvistettua vanhempaa tai jos lapsesta erossa asuva vanhempi laiminlyö vahvistetun elatusavun maksamisen, tai jos elatusapu on vahvistettu hänen puutteellisen elatuskykynsä vuoksi elatustuen määrää pienemmäksi.
- Jos toinen vanhempi on kuollut, on lapsella oikeus lapseneläkkeeseen.
- Lisäksi asumistuet, toimeentulotuki, opintotuki, vammaistuki, erityishoitoraha, omaishoidon tuki sekä palvelut: sote-palvelut, kuntoutus, varhaiskasvatus, koulutus.

Etuuksien rahoitus

- Valtio:
 - Lapsilisät, äitiysavustus, adoptiotuki
 - Elatustuki
 - Maksettaessa elatustukea tilanteissa, joissa vanhempi laiminlyönyt hänelle vahvistetun elatusavun maksamisen, pyrkii Kela perimään / ulosottolaitos ulosmittaamaan vahvistetun elatusavun ja tilittämään sen lapselle, sekä ylimenevältä osalta takautumissaatavana maksetusta elatustuesta Kelalle (ts. valtiolle).
- Työnantajat, palkansaajat, yrittäjät, valtio:
 - Vanhempainpäivärahat
- Valtio ja kunnat:
 - Lastenhoidon tuet. Mahdollisen kotihoidon/yksityisen hoidon tuen kuntalisän kustantaa kunta itse.

Esimerkkejä sosiaaliturvan haasteista monimuotoisissa perhesuhteissa

Lapsilisä:

- Maksetaan vain yhteen osoitteeseen, tyypillisesti lapsen asuinosoitteeseen.
- Lapsilisän yksinhuoltajakorotus maksetaan osana lapsilisää. Lapsilisän yksinhuoltajakorotus ei kohdennu alkuperäisen tarkoituksen mukaan vain lasta tosiasiallisesti yksin huoltaville. Jos vanhempi solmii avio- tai avoliiton, hän menettää lapsilisän yksinhuoltajakorotuksen, vaikka uudella kumppanilla ei ole elatusvelvollisuutta lapseen nähden.

Elatusapu ja elatustuki:

- Vuoroasumistilanteissa voidaan kumpi tahansa vanhempi velvoittaa maksamaan elatusapua. Se, kummalle lapsilisä maksetaan, otetaan huomioon elatusapua määritettäessä.
- Elatusapua voidaan täydentää tai korvata elatustuella. Elatustuki maksetaan vain lapsen asuinosoitteeseen.

Opintotuen huoltajakorotus:

- Opintotuen huoltajakorotus maksetaan niin lähi- kuin etävanhemmalle, jos molemmat huoltajia. Toisaalta esim. opintotuen huoltajakorotukseen ei ole oikeutta, jos vanhempi ei ole lapsen huoltaja, vaikka lapsen asumisesta olisi vahvistettu sopimus ja lapsi viettäisi runsaasti aikaa ko. vanhemman taloudessa.

Yleinen asumistuki:

- Lapsi huomioidaan vain sen vanhemman asumistuessa, jonka luona lapsi on kirjoilla (huolimatta esim. siitä, että vuoroasuminen voidaan merkitä väestötietojärjestelmään).

Toimeentulotuki:

- Perustoimeentulotukea voidaan myöntää molempiin osoitteisiin.

Haasteena myös etuuden tarkoituksen kannalta epäsoviva terminologia, kuten lapsilisän yksinhuoltajakorotus ja huoltajakorotus (elatusvastuu ei sidoksissa huoltomuotoon).

Yhteenveto

- Kansainvälisesti tarkastellen lapsiperheiden sosiaaliturva on Suomessa kattava.
- Lasten ja lapsiperheiden etuusjärjestelmän kokonaisuus on epäjohtonmukainen. Lapsia ja lapsiperheitä tuetaan vaihtelevin kriteerein ja tavoittein.
 - Vanhempien elatus- ja hoivavastuiden sekä sosiaaliturvan suhde kaipaava tarkastelua.
 - Sosiaaliturvajärjestelmä ei tunnista perheiden moninaisia tilanteita.
 - Yhden vanhemman taloudet köyhyysriskissä, myös kahden kodin lasten tilanteet puutteellisesti huomioitu. Näillä on yhteys myös perheoikeudellisen järjestelmän toimivuuteen. Esim. elatusavun olemassaolo/ajantasaisuus ja suhde lapsen tapaamisoikeus/asumisjärjestelyihin.
 - Lapsilisäjärjestelmää ei ole uudistettu eikä sen suhdetta muuhun etuusjärjestelmään ole tarkasteltu.